

บทปริทัศน์หนังสือ

ปริทัศน์หนังสือทางสู่ในชีวิต

อัมพวรรณ หनुพระอินทร์¹

นักอ่านรุ่นเก่าน้อยคนนักที่ไม่รู้จัก พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ทั้งในฐานะ นักคิด นักเขียน นักการทูต และรัฐมนตรีอีกหลายกระทรวง ท่านเป็นผู้ที่ไต่เต้าชีวิต ขึ้นมาด้วยลำแข้งของตนเอง โดยใช้ความอดสาหิริยะ ขยันหมั่นเพียรอย่างยิ่ง

“...ข้าพเจ้ามีความจำเป็นต้องต่อสู้กับความยากจนในชีวิต...ของทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็นในชีวิตของข้าพเจ้าเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าต้องจัดหาเอง ไม่มีใครมาหยิบยกให้ แต่โดยความพยายาม ซึ่งข้าพเจ้ามีอยู่ไม่แพ้มนุษย์ใด ๆ ประกอบกับความจำเป็น บังคับให้ข้าพเจ้าต้องพยายาม ข้าพเจ้าจึงสามารถทำความเจริญให้แก่ตัวได้บ้าง”

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ถ้อยคำจากประวัติของท่านดังกล่าวให้ภาพว่า ในบรรดาผู้ที่ประสบความสำเร็จแถวหน้า ไม่มีใครได้มาง่าย ๆ หรือได้มาแบบโชคดีโดยบังเอิญ เพราะนั้นไม่ใช่ความสำเร็จที่แท้จริง คนที่ได้อะไรมาง่าย ๆ มักจะไม่รู้จักรักษาสິงเหล่านั้นให้อยู่กับตนอย่างยาวนาน คนที่ฝ่าฟันอุปสรรคมาอย่างยากลำบาก จะเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในความสำเร็จของตน คนเหล่านี้รู้จักที่จะรักษาความสำเร็จนั้นให้อยู่กับตนตลอดไป คุณลักษณะของผู้ที่ประสบความสำเร็จจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพครอบครัว สภาพสังคม รวมถึงสภาพแวดล้อมทุกอย่างที่ตนกำลังเผชิญกรณีของหนังสือ “ทางสู่ในชีวิต” เล่มนี้ เมื่อได้อ่านแล้ว เห็นได้ว่า เป็นบทเรียนอย่างยอดเยี่ยม เป็นตัวอย่างแห่งการต่อสู้ การสร้างอนาคต นับเป็นบันไดแห่งความสำเร็จรุ่งโรจน์ในชีวิตโดยแท้ และ “ทางสู่ในชีวิต” เป็นการเรียนรู้อะไรในชีวิต และการเรียนรู้อะไรชีวิตนั้น เป็นบทเรียนที่ดีที่สุด ก็คือชีวิตของมนุษย์ที่มีตัวจริง

ในบรรดาผลงานเขียนของ หลวงวิจิตรวาทการ อันเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ ชื่นชมยินดี จากนักอ่านจำนวนมหาศาล นอกจากงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ นวนิยาย และบทละครแล้ว ยังมีงานอีกแนวหนึ่งซึ่งโดดเด่นเป็นที่กล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวาง เห็นได้จากแต่ละเรื่องต้องพิมพ์ซ้ำหลายครั้งเรื่อยมาถึงปัจจุบันนับว่างานก็ยังทรงคุณค่า เป็นอมตะงานดังกล่าว ได้แก่ มั่นสมองกุศโลบาย มหาบุรุษพุทธานุภาพกับจิตตานุภาพ วิชชาแปดประการ ความฝันวิธีทำงานและสร้างอนาคต กำลังใจ กำลังความคิด กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่ และ “ทางสู่ในชีวิต” ก็รวมอยู่ในงานเขียนกลุ่มนี้

งานเขียน “ทางสู่ในชีวิต” ผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวออกเป็น 8 บท บทแรกพูดถึงปรัชญาเรื่องชีวิต บทที่ 2 - 5 เป็นตัวอย่างชีวิตการต่อสู้ของบุคคลสำคัญจากยุโรป เอเชีย และอเมริกา ตามลำดับ บทที่ 6 ว่าด้วยการแตกดับและล่มจม บทที่ 7 การต่อสู้ของมนุษย์ และบทสุดท้าย เป็นการต่อสู้กับมนุษย์ด้วยกัน บทแรกที่ว่าด้วยปรัชญาเรื่องชีวิต ผู้เขียนสื่อเรื่องนี้ให้เป็นฐานคิดปลูกกระแสผู้อ่าน เพื่อจะได้เกิดมุมมองชีวิตในแง่มุมที่แตกต่างกัน โดยเน้นการนำเอาความรู้ ความคิด ของคน

ยุคเก่า มาเป็นมาตรฐาน ในการพิจารณา เพราะเชื่อว่า นี่คือการศึกษาค้นคว้าที่ดีที่สุด อาทิ กล่าวถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงถือหลักว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นความทุกข์ ความเจริญเติบโตขึ้นมานั้น ก็คือ การก้าวไปสู่ความตาย หรือการใกล้เข้าสู่ความเสื่อมสิ้น ความคิดอย่างว่านี้ สอดคล้องกับวอลแตร์ (Voltaire) ปราชญ์ฝรั่งเศสรุ่นหลัง ที่กล่าวว่า ชีวิตคือ การพนันอันหนึ่ง ซึ่งเมื่อเล่นเข้าแล้วก็ต้องเสียเสมอ หรือที่เดอลาวิญ (Delavigne) กล่าวว่า การที่ชีวิตก้าวไปแต่ละก้าวนั้นเป็นการก้าวไปสู่ความตาย ขณะที่ปาสกาล (Pascal) ปราชญ์ฝรั่งเศสเช่นกัน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตไว้ว่า ชีวิตเป็นของอ่อนแอที่สุด อยู่ในระหว่างสวรรค์ นรก และความสิ้นสูญ ส่วน อเล็กซังดร์ ดูมาส์ (Alexandre Dumas) นักประพันธ์ชาวฝรั่งเศสอีกคน ให้ทัศนะเกี่ยวกับชีวิตว่า มีบางขณะที่ชีวิตไม่มีคุณค่า ถึงกับคนเราจะยอมลำบากเพื่อสรวงไว้ และแซนต์ เบร์นาร์ด (Saint Bernard) นักคิดฝรั่งเศสอีกคนหนึ่ง มีทัศนะว่า เวลาเกิดก็ยากเข็ญ เวลาเป็นก็ยากแค้น เวลาตายก็ยากลำบาก คิดของนักปราชญ์ นักคิดที่ผู้เขียนยกมาข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นว่า ชีวิตเป็นความทุกข์ร้อนเหมือนกัน สิ่งที่น่าทึ่ง ก็คือ ความคิดเห็นดังกล่าวล้วนสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก คือ เห็นว่า ชีวิตเรานี้เป็นทุกข์ หาแก่นสารอะไรไม่ได้ เกิดมาก็เป็นทุกข์ เมื่อมีชีวิตอยู่ก็เดือดร้อน เมื่อเวลาตายก็เป็นสิ่งที่ยากลำบาก มุมมองที่ผู้เขียนนำมาเสนอดังกล่าวนับเป็นมุมมองที่เฉียบแหลมละเอียดอ่อน ซึ่งเป็นฐานคิดให้ผู้อ่านใช้เป็นรากฐานต่อการทำความเข้าใจชีวิต เพื่อจะได้หาหนทางสู้ในชีวิต

นอกเหนือจากผู้เขียนนำเสนอว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์แล้ว ยังได้เสนอแนวคิดของ ลา รอชฟูโกต์ (La Rochefoucauld) ว่า ชีวิตเป็นความสุขความสบาย หรือชีวิตเป็นของดีอยู่ในตัว และเป็นความดีที่สุดที่มีอยู่ในโลก แต่เป็นความยากที่จะทำให้ดำเนินไปเท่านั้น ซึ่งเป็นคติที่ตรงกันข้ามกับที่ว่าชีวิตนี้เป็นความทุกข์ คือเห็นว่าความทุกข์ความลำบาก ไม่ได้อยู่ที่ชีวิตเอง แต่อยู่ที่การดำเนินชีวิต ผู้เขียนยังได้ยกบทกวีของ มิลเลย์ (Saint Vincent Maillay) ที่ว่า ชีวิตเป็นเหมือนดังเทียนที่จุดไว้ทั้งสองข้าง คงจะไม่ทนอยู่ได้ตลอดคืน แต่แสงเทียนนั้นเป็นแสงที่นำชื่นชม ความหมาย

ของบทกวีนี้ ได้ขยายความออกไปว่า ชีวิตของมนุษย์เรานั้นถูกจุดให้ไหม้ลามอยู่ทั้งสองข้าง ความแก่เฒ่าเข้ามาข้างหนึ่ง ความตายเฒ่าเข้ามาอีกข้างหนึ่ง ชีวิตคงจะไม่ยืนยาวไป แต่ชีวิตเท่าที่มีอยู่ก็เป็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์ ชีวิตจึงเป็นของดีพิเศษ แม้จะอยู่ในระยะเวลาอันสั้น ความคิดในประเด็นนี้ นับได้ว่า ผู้เขียนได้พยายามให้แง่มุมว่าการมองชีวิตไม่น่าจะทำให้ตัวตนยึดติดอยู่กับมุมใดมุมหนึ่งเพียงด้านเดียวนั่นเอง

อีกมุมหนึ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ คือ พวกที่เล็งเห็นว่าชีวิตในตัวของมันเองไม่มีความหมายอะไร ผู้เขียนเสนอความคิดของเชกสเปียร์ (Shakespeare) กวีเอกของอังกฤษที่ว่า ชีวิตนั้นไม่ใช่อะไรอื่น แต่เป็นเงาที่เดินได้เท่านั้นเอง คือ ชีวิตเป็นของไม่มีแก่นสาร ไม่มีคุณค่า ความร้าย อยู่ในตัวของมันเอง ไม่มีอะไรเป็นของจริง และเปรียบโลกด้วยโรงละคร เปรียบชีวิตของมนุษย์เท่ากับตัวละคร ซึ่งไม่มีความจริงเป็นแต่กระโดดโลดเต้นไปตามบทบาท แล้วก็ปิดฉากหมดชุด มีความตายเป็นอวสานเหมือนละครเลิกแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ก็หมดไปความเห็นของเชกสเปียร์ดังกล่าว คล้ายคลึงกับความคิดของยอง-ยัคส์รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) ที่เห็นว่าชีวิตในตัวของมันเอง ความดีหรือเลวของชีวิตนั้นอยู่ที่เจ้าของชีวิตจะใช้ชีวิตนั้นทางใด ความคิดในประเด็นนี้ผู้เขียนบอกว่าเป็นความคิดของผู้ดำเนินทางกลาง คือ ไม่ถือว่าชีวิตเป็นของดีหรือเลวในตัวของมันเอง ความดีหรือเลวนั้นอยู่ที่เจ้าของชีวิตจะใช้ชีวิตนั้นทางใด อนาคตนั้นผู้สร้าง คือ ตัวเอง ดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเราชีวิตเป็นแต่สิ่งที่ธรรมชาติให้ไว้ สุดท้ายเราจะใช้ทางดีหรือทางร้าย ทางเดียวที่มนุษย์เราจะต้องปฏิบัติ ก็คือ ต้องไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงไป โดยไม่สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ไว้ทดแทนตัวเอง

ในบทแรกที่ว่าด้วยปรัชญาเรื่องชีวิต อันกล่าวถึงชีวิตนี้ว่าเป็นความทุกข์ ความลำบาก เห็นว่าชีวิตเป็นความสุข ความสบาย และเห็นว่าชีวิตนี้ไม่มีความหมายอะไรนั้น นอกเหนือจากผู้เขียนจะปลุกกระแสความสนใจผู้อ่าน เพื่อให้เห็นแง่มุมที่แตกต่างกันแล้วยังมุ่งสร้างจุดเปลี่ยนให้แก่ผู้อ่าน และให้ความสำคัญกับการต่อสู้ดิ้นรน แก่นคนทุกยุคว่าจะทำอย่างไรกับชีวิต โดยให้ความเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ขณะเดียวกันก็ได้สะท้อนความซับซ้อนของชีวิต ด้วยความรู้สึกละเอียดอ่อนที่มี

ต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งต้องต่อสู้ดิ้นรนโดยให้ความสนใจต่อปัจเจกชนมากกว่าอุดมการณ์ เพื่อสร้างการตอบสนองวิถีชีวิตแบบใหม่ที่มีดีกว่าเดิม

ในการดำเนินชีวิตของคนเราหากได้อ่านงานเรื่องทางสู้ในชีวิตเล่มนี้ จะพบว่า การดำเนินชีวิตของคนเรามีสองเรื่องใหญ่ ๆ ที่จะนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ นั่นคือ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติด้วยการรู้จักใช้ความคิดไปประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มา และที่สูงกว่านั้นอีกชั้นหนึ่ง คือ การรู้จักคิดให้ถูกทางทั้งในด้านวิถีคิดและปฏิบัติ ความคิดจึงเป็นตัวนำที่มีพลังมาก และครอบคลุมได้หลายแขนง บางความคิดเป็นเหมือนหญ้าปากคอก ที่แม้จะสำคัญแต่อาจถูกมองข้ามไป สิ่งที่ผู้เขียนเรื่องนี้นำเสนอในบทที่ 2 - 5 ซึ่งเป็นตัวอย่างการต่อสู้ของบุคคลสำคัญ จึงเป็นเหมือนบันทึกร่องของความคิดในชีวิตที่ผู้เขียนได้ใช้สติและความพยายามในการคิดอย่างยั้งต่อสิ่งที่นำเสนออย่างหลากหลาย โดยที่ผู้อ่านจะต้องจำแนกเอาเองว่า ควรจะเลือกสรรหรือนำไปใช้อย่างไร ทั้งนี้เพราะผู้นำเสนอได้นำเอาทั้งด้านดีและด้านร้ายของบุคคลสำคัญมาตีแผ่ ท้ายแล้วเชื่อว่าถ้าเราอ่านหนังสือเรื่องนี้โดยเฉพาะในบทที่ 2 - 5 อย่างละเอียดรอบคอบ โดยสกัดแก่นสาระสำคัญออกมาได้ ก็จะสามารถมองเห็นสภาพที่เป็นจริง ในการใช้ความรู้ ความคิดของบุคคลสำคัญทั้งหลาย ทั้งด้านที่ถูกและผิด ซึ่งหากเราใช้สติเลือกสรรมาใช้โดยปรับสิ่งที่คิดว่าถูกทาง และปฏิเสธสิ่งที่ผิด ด้วยการคำนึงถึงบริบทและสถานการณ์ ก็จะสามารถใช้ทั้งด้านดีและด้านร้ายของบุคคลสำคัญมาสร้างความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิตของทุกคนได้

ผู้เขียนหนังสือเรื่องนี้ได้เกริ่นนำในบทที่ 2 ก่อนที่จะกล่าวถึงตัวอย่างชีวิตต่อสู้ของบุคคลสำคัญว่า การศึกษาตัวอย่างนี้จะให้ผลดีต่อผู้ศึกษา 2 ประการ คือ ได้เรียนแบบอย่างว่าเขาต่อสู้มาอย่างไร และวิธีการต่อสู้นั้นได้ผลดีร้ายประการใด ประการแรก เป็นความสำเร็จหรือล้มเหลว เป็นความพ่ายแพ้หรือชัยชนะ ประการที่สอง การศึกษาชีวิตตัวอย่างนั้น จะช่วยให้เรามีความมานะพยายาม ไม่ย่อท้อ และมีกำลังใจที่จะต่อสู้เหมือนอย่างที่คุณอื่นเขาสู้มา จึงเป็นความจริงที่ไม่ต้องสงสัยอยู่เลยว่ ชีวิตคือการต่อสู้ ถ้ามนุษย์ไม่ต่อสู้แล้ว ก็ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ ผู้เขียนได้ย้ำ

ว่า บุคคลที่นำมาศึกษาในงานเขียนเล่มนี้ ไม่ใช่เข้ามามองในเรื่องความดีความร้าย แต่เป็นการศึกษาถึงวิธีการต่อสู้ในชีวิตของเขาเหล่านั้น และก็ให้คำนี้ด้วยว่า เรื่องของบุคคลสำคัญที่นำมาเล่านี้มีประวัติบุคคลสำคัญ

บุคคลสำคัญที่ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เลือกนำมาเสนอเพื่อเป็นตัวอย่างชีวิตต่อสู้ มีทั้งบุคคลสำคัญทางยุโรป เอเชีย และอเมริกา จำนวนทั้งหมด 14 คน บุคคลสำคัญทางยุโรป ได้แก่ เดวเลราสตาลินมุสโสลินีและฮิตเลอร์บุคคลสำคัญทางเอเชีย ได้แก่ มหาตมะ คานธี ยะวาทราล เนห์รู เจียงไคเชก ชุนยัตเซน มาดามเจียง ไคเชก เมาเซตง โจอินโหล โดนัลด์ และซางซือเหลียง ส่วนบุคคลสำคัญในอเมริกา คือ อับราฮัม ลินคอล์น

กลุ่มบุคคลสำคัญทางยุโรป 4 คน ทุกคนมีคุณสมบัติร่วมในการต่อสู้ที่ตรงกัน คือ มีเป้าหมายที่แน่นอน มีความมุ่งมั่น ขยันขันแข็ง ทรนทนในการทำงาน กล้าได้กล้าเสีย มีความเชื่อมั่นต่อตนเองสูง และมีความวิริยะอุตสาหะเป็นเยี่ยม จะไม่ยอมท้อถอย ไม่หวั่นหวาดต่ออุปสรรคใด ๆ หากไม่ถึงจุดหมายปลายทาง แต่บุคคลดังกล่าวใช้ว่าไม่มีส่วนแตกต่างกัน ส่วนที่แตกต่างกัน คือ เกี่ยวกับเงื่อนไขของเวลาในการต่อสู้ บางคนทำไปอย่างช้า ๆ บางคนรีบเร่ง บางคนรู้จักเลือกใช้คน เป็นต้น ความแตกต่างดังกล่าวเป็นไปตามสถานการณ์หรือสภาพสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย **เดวเลรา** ประธานาธิบดีแห่งไอร์แลนด์ นำพาประชากรของเขาซึ่งมีเพียง 4 ล้านคน ขณะนั้น ช่วยประเทศให้พ้นจากอำนาจของอังกฤษ ซึ่งเขาสามารถทำได้สำเร็จ โลกยกย่องว่าเขาเป็นอัจฉริยะบุรุษ **สตาลิน** ก็เช่นเดียวกันเป็นผู้ร่วมกระบวนการปฏิวัติกับ เลนินซึ่งเป็นอาจารย์ของเขา ทำการปฏิวัติ ล้มล้างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ และนำรัสเซียสู่ความเป็นคอมมิวนิสต์ที่ยิ่งใหญ่ของโลก เขามีความเด็ดขาดอย่างยิ่ง เมื่อถูกคนถามว่าจะฆ่าคนไปถึงไหน ก็ตอบมาว่าตราบใดที่มีความจำเป็นต้องทำก็ต้องฆ่ากันเรื่อย ๆ ไป และสตาลิน ยังให้หลักอีกว่า ไม่มีการปฏิวัติใดที่จะทำได้สำเร็จโดยมือใส่ถุงแพร ซึ่งหมายความว่า งานปฏิวัตินั้นต้องทำด้วยมือเหล็ก และไม่ต้องกลัวว่า มือนั้นจะเปื้อนเลือด อีกทั้งเขาเห็นว่า ความสำเร็จของงานนี้ได้ด้วย ความอุตสาหะ

และความพร้อมเพรียง ขณะที่ **มุสโสลินี** ผู้นำของประเทศอิตาลี ชีวิตเริ่มต้นด้วยความยากจน จนถึงกับต้องขอทานกิน ต้องทำงานทุกอย่างโดยไม่เลือก เพื่อการดำรงชีพมีความมั่งคั่งใหญ่ไผ่สูง แต่ภายหลังชีวิตที่รุ่งโรจน์โชติช่วง จนเป็นผู้นำเผด็จการของประเทศแต่ในที่สุดแตกดับลง มุสโสลินี ทำงานหนักมาก ใช้เวลาทำงานติดต่อกัน 5 ชั่วโมงโดยไม่หยุดพัก เขาไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่รับประทานเนื้อ อาหารสำคัญ คือ ข้าว ผัก ผลไม้ อย่างมากที่สุด คือ ปลา เขาไม่ชอบงานฉลอง เขาตระหนักอยู่เสมอว่าความสำเร็จของเขา คือ ความขยันขันแข็ง และความมานะพยายาม ลักษณะเด่นชัดของมุสโสลินี ที่ต่างกับบุคคลอื่น ๆ คือ เขาชอบความรวดเร็วในทุกเรื่อง ทำงานเร็วจะหยุดงานเมื่อทำหมด เขามีความจำเป็นเยี่ยม โดยเฉพาะการจดจำผู้คนและความเป็นไปของผู้คน และอีกอย่างหนึ่ง คือ เขามีความเชื่อมั่นในตนเอง และกล้าถึงขนาดที่ให้ภริยาแกล้งคนทั้งหลายว่า “มุสโสลินี ทำอะไรไม่ผิด” ถึงแม้ว่าเขาจะเชื่อมั่นในตัวเองสูง แต่ก็ชอบฟังความคิดเห็น แนะนำของคนอื่น และเป็นคนพูดอะไรอย่างเปิดเผย ส่วน **ฮิตเลอร์** ซึ่งเป็นผู้นำเผด็จการของประเทศเยอรมัน เขาผู้นี้ทำการสำเร็จลุล่วงได้ ก็เพราะอาศัยที่มีคนดี ๆ อยู่เป็นคู่มือ การที่เขามีคนดี ๆ มาร่วมทำงานก็เพราะ เขาเป็นผู้เลือก เน้นบุคคลเข้ามาทำงานอย่างสุขุม โดยเฉพาะคนระดับหัวหน้าต้องสอบสวนประวัติอย่างละเอียด และหากผู้ทำงานกับเขาทำงานหย่อนความสามารถ และทุจริตต่อหน้าที่นอกจากจะถูกปลดหรือไล่ออกตามวินัยข้าราชการแล้ว มักจะถูกลอบฆ่าตาย โดยจับตัวผู้ร้ายไม่ได้อีกด้วย ฮิตเลอร์ เป็นผู้มีจิตความจำที่ดีเยี่ยม เป็นผู้ที่ทำงานโดยไม่ได้รับเงินเดือนในตำแหน่งหน้าที่ เขาทำงานให้แก่ประเทศอย่างเสียสละ แต่เขาก็มีรายได้จากการเขียนหนังสือเป็นจำนวนมากทดแทน ฮิตเลอร์ไม่ชอบความโอ้อวด เขามีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ มีจุดหมายที่แน่นอน เขาบอกว่า เขาอาจจะเปลี่ยนกุศโลบาย เปลี่ยนวิธีการได้ แต่ไม่ยอมเปลี่ยนความมุ่งหมาย โดยเฉพาะความมุ่งหมายอันแน่นอนในการสร้างกำลังของประเทศเยอรมนี เขาจึงเป็นผู้สร้างเยอรมนีให้แข็งแกร่งอย่างยิ่งในยุคนั้น

ภาพตัวอย่างชีวิตการต่อสู้ที่พลตรี หลวงวิจิตรวาทการนำเสนอการต่อสู้ของบุคคลสำคัญมากล่าวถึง เป็นการเสนอทั้งด้านดีและด้านร้าย ซึ่งนี่คือ การสร้างงานที่ไม่ขาดความสมจริงของชีวิต เสน่ห์ของงานเขียนเล่มนี้ ในส่วนนี้จึงอยู่ที่ตรงนี้ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิต และเข้าใจปัญหา เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล การสะท้อนความซับซ้อนชีวิตคนเก่งทางด้านร้ายกับสะท้อนคนเก่งทางด้านดี ไม่ได้แตกต่างอะไรกันเลย หากผู้อ่านเล็งเห็นว่าผลงานที่สะท้อนความจริงนั้น สามารถสร้างจุดเปลี่ยนให้แก่ผู้อ่านได้ คือ เมื่อรู้แล้วก็รู้จักนำไปปรับปรุง ปรับเปลี่ยน แก้ไขชีวิต เพราะในความสมบูรณ์ของชีวิตที่เราเห็นว่าเป็นด้านดีนั้น เมื่อยุคสมัยหรือบริบทเปลี่ยนไป อาจจะมีทั้งต้องแก้ไขและไม่แก้ไข ผลงานที่นำมาเสนอนั้นจึงมีความสำคัญกับการต่อสู้ดิ้นรนให้แก่คนทุกยุค

ตัวอย่างชีวิตต่อสู้ของบุคคลสำคัญทางเอเชีย ผู้เขียนเริ่มด้วยการต่อสู้ของ**มหาตมะคานธี** รัฐบุรุษสำคัญยิ่งของอินเดียที่ทำให้อินเดียเป็นอิสรภาพจากอังกฤษ ผู้เขียนกล่าวถึงมหาตมะคานธีเป็นเบื้องต้นว่า ชาวอินเดียบางคนนับถือมหาตมะคานธี เป็นเทพเจ้า ชาวอินเดียเคารพรักท่านผู้นี้มาก คนหลายหมื่นคนอาจคุกเข่าลงจุดดิน ซึ่งมีรอยเท้าที่มหาตมะคานธีเดินผ่านไป ผู้คนจำนวนมากยอมเดินทางด้วยเท้าเป็นทางไกลถึง 20 ไมล์ เพื่อให้เห็นรถไฟคันที่มหาตมะคานธีโดยสาร โดยไม่เห็นตัวของมหาตมะคานธี รูปถ่าย รูปพิมพ์นับไม่ถ้วนของมหาตมะคานธี ติดอยู่ตามกุหาสน์ บ้านเรือน และกระท่อม คนป่วยไข้พยายามเอามือแตะรูปของมหาตมะคานธี เพื่อให้หายป่วย คนหลายล้านแหงนหน้าขึ้นมองท้องฟ้า เมื่อกล่าวหรือได้ยินใครกล่าวถึงมหาตมะคานธี ด้วยคำพูดคำเดียวหรือการยกนิ้วเพียงนิ้วเดียว มหาตมะคานธี สามารถทำให้ชาวอินเดียหลายล้านคนก่อการจลาจลขึ้นทั่วประเทศอินเดีย ได้ถ้อยคำที่ผู้เขียนกล่าวถึง เป็นกลวิธีการสร้างความสนใจของผู้เขียนให้แก่ผู้อ่าน เพื่อจะได้คำตอบว่าทำไมมหาตมะคานธีจึงมีความหมายต่อชาวอินเดียมากมายมหาศาลเช่นนั้น

ทำไมหัตมะคานธีจึงเป็นเช่นนั้น หัตมะคานธีเป็นผู้เริ่มชีวิตด้วยความมั่งคั่งแล้วสละทรัพย์สินสมบัติจนหมดตัว ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลสำคัญที่กล่าวมาแล้วที่เริ่มด้วยความยากจน เขามีความอดทนต่อความยากลำบาก ความขมขื่น และการดูหมิ่น ได้สารพัดมีความขยันหมั่นเพียรเป็นเยี่ยม เป็นผู้ที่หาทางแก้ปัญหาให้แก่ชาวอินเดียที่ยากจน และยกย่องคนที่มีวรรณะต่ำสุด เป็นผู้มุ่งเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมที่ไม่นิยมความรุนแรง เคร่งครัดในศาสนา ทำงานมากโดยไม่หยุดหย่อน ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่แต่งงานสตรีเพศในทางกามคุณตั้งแต่อายุ 31 ปี ชอบการดำรงชีวิตในหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ และหาทางให้ชาวอินเดียช่วยเหลือตัวเอง ลักษณะสำคัญอีกหลายอย่างของหัตมะคานธี คือ อยากรับเมื่อไรก็รับ และตื่นเมื่อต้องการตื่น เดินเร็ว ทำตนเป็นคนเรียบง่าย ดำรงชีวิตอยู่อย่างธรรมดา ชอบสนุกขบขัน ชอบสนทนาเรื่องที่ ทำให้หัวเราะอยู่เนืองนิตย์ และคุณสมบัติที่สำคัญยิ่ง คือ ไม่กล่าวเท็จโดยเด็ดขาด คุณลักษณะสำคัญของหัตมะคานธี ดังกล่าว ทำให้ใครเห็นจะอดรักไม่ได้ บุคคลผู้นี้จึงเป็นบุคคลสำคัญของอินเดียและของโลก นี่คือการได้มาของ “มหาบุรุษ” และ “หัตมะ”

ไม่ว่าบุคคลสำคัญที่กล่าวมาแล้ว จะมีชีวิตที่แตกต่างกันอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าผู้อ่านสังเกตความเป็นไปของชีวิตของบุคคลดังกล่าว และไม่ละเลยที่จะสังเกตความเป็นไปของชีวิตทั้งของตนเองและคนรอบข้าง แล้วตั้งคำถามให้กับตัวเอง หาเวลาใช้ความประณีตคิดในประเด็นที่กล่าวนี้ จะเห็นว่า แม้แต่ละคนจะมีชีวิตและการทำงานที่แตกต่างกันออกไป แต่หลายสิ่งหลายอย่าง ที่ทุกคนต้องเผชิญนั้น เมื่อใช้วิจารณ์ญาณลงไปให้ถึงหลักหรือแก่นของมันก็คงไม่แตกต่างกันมากนัก แตกต่างกันก็เฉพาะรายละเอียดของเรื่องราว และตัวละครที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การที่พลตรี หลวงวิจิตรวาทการประมวลความคิดของบุคคลสำคัญ และประสบการณ์ของชีวิตมานำเสนอด้วยภาษาง่าย ๆ เพื่อให้ผู้สนใจ ผู้อ่านเลือกหยิบยกนำไปใช้นั้น ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าเราสามารถเลือกสรรและมีความสุขเพียงพอ สามารถมองเห็น

สภาพที่เป็นจริง แล้วใช้ความรู้ความคิดนี้ให้ถูกทาง ก็จะสามารถใช้เวลาในชีวิตที่มีอยู่ สร้างความสำเร็จและความสุขทั้งแก่ตนเองและครอบครัวได้

นอกเหนือจาก ทางสู้ในชีวิตของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ได้นำเสนอชีวิต การต่อสู้ของมหาตมะ คานธีแล้ว ยังได้นำเรื่องราว **เยาวยรล เนห์รู** นักการเมือง อินเดียที่มีชื่อเสียง เป็นที่รักบูชาของชาวอินเดีย เป็นที่ 2 รองจากมหาตมะ คานธี มากล่าวถึงด้วย ทั้งสองท่านนี้มีความคล้ายคลึงกันมาก คือ มีความเสียสละเป็นอย่าง สูงยิ่ง เนห์รู มาจากครอบครัวที่มั่งคั่ง เสื้อผ้าของท่านต้องส่งไปซักที่กรุงปารีส แต่ความมั่งคั่งหมดไปโดยสิ้นเชิง เพราะการใช้จ่ายทางการเมือง เพื่อกู้อิสรภาพ ของอินเดียและช่วยเหลือคนยากจน คฤหาสน์อันมโหฬารของเขาเปลี่ยนเป็น โรงพยาบาลและเป็นที่ทำการของสภาองเกรส ชีวิตภายหลังมีรายได้เลี้ยงชีพด้วยการ แต่งหนังสือเท่านั้น เนห์รู ได้รับการศึกษาอย่างดีจากประเทศอังกฤษ มีความรู้ ภาษาอังกฤษดีเยี่ยม ระยะแรก ๆ เป็นคนนิยมอังกฤษอย่างแรงกล้า แต่ภายหลังเมื่อ ได้ฟังการสนทนาของนายทหารอังกฤษเกี่ยวกับการปราบปราม การทำร้ายคนอินเดีย เขาจึงเป็นปฏิปักษ์กับอังกฤษ โดยเข้าร่วมกระบวนการกับมหาตมะคานธี เขาต่างกับ มหาตมะคานธีตรงที่ไม่ชอบการประนีประนอม ชอบการแตกหัก ในทางการเมืองเขา หนักไปทางโซเซียลลิสม์ เขาทำงานในอินเดีย โดยไม่รู้จักการเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้ ที่ชอบช่วยเหลือคนยากจน เช่น มหาตมะคานธี ไม่มีที่ไหนในอินเดียที่เนห์รูไม่เคยไป เยือนด้วยการเดินทางทุกรูปแบบ เนห์รู เป็นบุคคลที่ชาวอินเดียเคารพรักบูชารองลงมาจากมหาตมะคานธี การต่อสู้ของเนห์รู เขาเคยติดคุหลายครั้งในเรื่อง เกี่ยวกับการเมือง ชีวิตจึงทนกับความล้มเหลวมากมาย แต่เขาไม่ย่อท้อ ภาพการต่อสู้ ของเขาอย่างน้อยก็ได้สอนคนอื่น ๆ ว่า ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าจะเรียนรู้จากความ ล้มเหลวต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร แล้วลุกขึ้นมาต่อสู้ต่อไปได้อีก หรือเปล่า การต่อสู้ในชีวิตของทั้งมหาตมะคานธีและเนห์รู จึงตั้งอยู่บนฐานที่มั่นคง ของจุดหมายปลายทางที่ไม่เปลี่ยนตราบใดที่ไม่ยอมแพ้ ก็จะไม่แพ้ในเกมชีวิต และนั่น คือ ต้องถึงจุดหมายปลายทางอย่างแน่นอน เพราะการล้มสัก็ครั้ง กับการที่สามารถ

ลุกขึ้นยืนได้ทุกครั้ง ย่อมเป็นความฉลาดกล้าหาญเพียงพอ ไม่ย่อท้อต่อการจะลุกขึ้นมาใหม่ เพื่อฟันฝ่าอุปสรรค

ในส่วนของคุณคณิศรสำคัญทางเอเชียที่ผู้เขียนนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ ยังมีอีกหลายท่าน แต่ส่วนใหญ่เป็นบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเทศจีน เป็นบุคคลที่ผู้เขียนเขียนถึงเหมือนกับสร้างตัวละครในนวนิยายที่ผูกโยงขึ้นมาในเหตุการณ์เดียวกัน บุคคลสำคัญดังกล่าว ได้แก่ เจียงไคเชก ซุนยัตเซน มาตามเจียงไคเชก เมาเซตุง โจอินไหหล โดนัลด์ และซางซือเหลียง **เจียงไคเชก** เป็นนักต่อสู้แข็งกล้าคนหนึ่งที่มีความเข้มแข็ง ถือระเบียบวินัยอย่างยิ่งยวด ให้อภัยแก่ศัตรู แต่ไม่ลืมว่าเป็นศัตรู คือ ศัตรูที่กลับตัวได้มาทำดีก็จะให้อภัย และให้ตำแหน่งหน้าที่มากมาย แต่ก็ระมัดระวังเพราะเคยเป็นศัตรูมาก่อน เป็นผู้ที่มีความสำคัญแก่เวลาอย่างยิ่งยวด ไม่อดทนต่อการเสียเวลาโดยเด็ดขาด นอกจากนั้นยังมีความกล้าหาญและความดื้อดึง ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ เป็นลักษณะเด่น ไม่กลัวความตาย มีความมานะ มีความมั่งคั่ง ไม่ยินดีกับเรื่องเงินทอง ชอบความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ร่วมมือกับ **ซุนยัตเซน** ซึ่งเป็นฝ่ายประชาธิปไตยในการสร้างชาติจีนใหม่ด้วยกำลังทหาร เขาได้รับคติสอนใจจากทროสกี ขณะที่ติดต่อกับประเทศรัสเซียขณะนั้น ว่า “คุณธรรมที่จำเป็นยิ่งสำหรับนักปฏิวัตินั้น คือ ความขยันขันแข็ง แต่ไม่ใจเร็วด่วนได้” เขาเป็นทายาทสืบต่อในการนำพาประเทศจีน เมื่อซุนยัตเซนสิ้นชีพ บุคคลที่มีอิทธิพลต่อเขาอย่างยิ่ง คือ “โมหลิง” หรือ **มาตามเจียงไคเชก** นั่นเอง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประชุมการสอน การโฆษณาเผยแพร่ทั่วเมืองจีน เพื่อการดำเนินชีวิตใหม่ของคนจีน เจียงไคเชก มีคู่ต่อสู้สำคัญ คือ **เมาเซตุง** ซึ่งเป็น โซเชียลลิสม์ หรือฝ่ายซ้าย สงครามกลางเมืองระหว่างเจียงไคเชก กับเมาเซตุงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การพ่ายแพ้ของเมาเซตุง ทำให้เขาต้องพาคนจำนวนแสนของเขา เดินทางโดยไม่ใช้ยานพาหนะใด ใช้เวลายาวนานถึง 368 วัน แต่สุดท้ายเจียงไคเชกก็ถูกจับ ผู้จับ คือ จอมพลหนุม **ซางซือเหลียง** ซึ่งเป็นลูกน้องของเขาที่แปรพักตร์ไปร่วมกับฝ่ายเมาเซตุง ระหว่างถูกจับเจียงไคเชก ไม่ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝ่ายตรงข้าม และยินดีให้ฆ่าเขา

เสีย แต่ในที่สุดตามเจียงไคเชกได้แก้ปัญหา โดยที่ทำให้โจอินไหลเป็นผู้ช่วยเหลือให้ เจียงไคเชก เป็นอิสระ

ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของเจียงไคเชกปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการนำเสนอ คือเหตุการณ์ที่เมืองซีอาน ซึ่งเป็นช่วงเวลา ที่เจียงไคเชกถูกจับได้นั้น เห็นได้จากคำโต้ตอบระหว่างเจียงไคเชกกับนายพล ขางซือเหลียง

“... ท่านเป็นใคร ท่านเป็นคนอยู่ใต้บังคับบัญชาของ
ฉันหรือว่าเป็นศัตรูของฉัน ถ้าท่านเป็นคนใต้บังคับบัญชาของ
ฉัน ท่านก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของฉัน ถ้าท่านเป็นศัตรูของ
ฉัน ก็ฆ่าฉันเสีย”

“... ฉันจำเป็นต้องยืนหยัด ยอมสละชีวิตโดยไม่ทำอะไรให้
ผิดหลักการของฉัน เพื่อที่จะได้เป็นคนชื่อตรงจนกระทั่งตาย
และดวงวิญญาณของฉันก็จะได้อยู่ตลอดไป”

(2549 : 106)

คำยืนยันของเจียงไคเชกอันหนักแน่นมั่นคง แสดงให้เห็นถึงทางสู้นเป็น
ธาตุแท้ของท่านผู้นี้ว่า ทางสู้นนั้นมีอยู่ทางเดียว คือ รักษาเกียรติ รักษาหลักการ
ชีวิตของตนไม่สำคัญ ขอแต่เพียงให้ได้ชื่อว่าเป็นคนมีหลักการมั่นคง คำขอ
ที่ขางซือเหลียง ยื่นมานั้น เจียงไคเชก อาจจะเห็นด้วยทุกข้อ และอยากจะปฏิบัติตาม
ทุกข้อ แต่ไม่ใช่ด้วยวิธีที่ผู้น้อยมาบังคับ หรือยื่นคำขาด ถ้ายอมให้เป็นอย่างนั้น เสีย
ครั้งหนึ่ง ต่อไปก็จะมีคำขามาเรื่อย ๆ และเจียงไคเชก ก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะบังคับ
บัญชาใครได้อีกต่อไป เพื่อที่จะรักษาหลักการไว้ เจียงไคเชก จึงต้องยอมรับผลทุก
อย่าง แม้กระทั่งความตาย เพราะคนเราเมื่อปลงใจยอมตายได้ ก็ไม่มีอะไรจะต้องกลัว
เพราะจะไม่มียันตรายอันใดจะร้ายแรงไปกว่าความตาย และเมื่อไม่กลัวความ

ตายแล้วเจียงไคเชกก็ยอมมีกำลังใจเข้มแข็ง แม้ศัตรูก็ทำร้ายได้ยาก ถ้าพวกนั้นฆ่าเจียงไคเชก และถ้าเจียงไคเชกรักษาหลักการมั่นคงอยู่จนกระทั่งตายไปจริง ๆ เจียงไคเชกก็จะได้รับความเคารพบูชาสูงสุด นี่คือ ทางสู่วิธีหนึ่ง เป็นวิธีที่มีหลักการมั่นคง ซึ่งตรงกับปรัชญาเรื่อง ลักษณะของคนที่ว่า คนเราต้องมีลักษณะของตน แม้จะมีลักษณะไม่ดี ก็ยังดีกว่าคนที่ไม่มีลักษณะ มนุษย์เราจึงต้องมีหลักการ จะดีหรือไม่ดีนั้น ก็ยังดีกว่าคนไม่มีหลักการอะไรเลย

ในหนังสือ **ทางสู่วิถีชีวิต** ผู้เขียนได้นำตัวอย่างชีวิตต่อสู้ในอเมริกามากล่าวถึงเป็นคนสุดท้าย ซึ่งเป็นคนอเมริกาเพียงคนเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึง **ประธานาธิบดี अब्राхам ลินคอล์น** เป็นบุคคลที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้คิดว่ามีความยิ่งใหญ่ และเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนชีวิตต่อสู้ในทวีปนี้ ความยากจนทำให้ลินคอล์นมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนปากเปล่า คือ ไม่มีหนังสือเรียน ได้เพียง 11 เดือน และไม่ได้ศึกษาอีกต่อไป ต้องทำงานด้วยการใช้กำลัง ตัดไม้ พายเรือ งานโยธา งานรับใช้ทุกอย่าง แต่การต่อสู้ทำให้ท่านเป็นประธานาธิบดียิ่งใหญ่ ประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นมหาบุรุษคนหนึ่งของโลก ความยิ่งใหญ่ของลินคอล์นมาจากองค์ประกอบ คือ ใช้ชีวิตต่อสู้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการต่อสู้ในทางที่ดี ปราศจากมลทิน เมื่อมีอำนาจวาสนา บารมีสูงสุดแล้วก็ได้ทำความดีแก่มนุษยชาติ ด้วยการเลิกทาสในอเมริกาเป็นผลสำเร็จ และยังประกอบความดีอื่น ๆ มากมาย ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยน้ำใจอันเป็นบุญกุศล แต่ในที่สุดความดีที่ทํากลับนำเคราะห์กรรมมาให้ โดยถูกยิงตาย

ลินคอล์น มีมโนคติอันดี มีนิสัยร่าเริง เมตตากรุณา และมีน้ำใจกว้างขวาง ทำงานเกินค่าจ้าง แต่ความอ่อนด้อยในการศึกษา เมื่อเขาได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาคอนเกรส โอเมริกกัน เขารอกข้อความในแบบฟอร์มว่า Defective แปลว่า บกพร่อง เพราะไม่สามารถบอกระดับชั้น หรืออ้างประกาศนียบัตรและปริญญาใด ๆ ได้ ความมีน้ำใจกว้างขวางผิดมนุษย์ธรรมดา ทำให้เขายอมถูกปรับ 10 เหรียญ เนื่องจากเป็นนายไปรษณีย์ที่ส่งจดหมายฟรีให้บุคคลอื่น ลักษณะเช่นนี้ของลินคอล์น ทำให้เขาได้มิตรภาพที่มีราคาเพิ่มกว่า 10 เหรียญ ซึ่งเรียกว่าเป็นกุศโลบายก็ได้ สำหรับงาน

ที่สำคัญที่สุดของลินคอล์น คือ งานเลิกทาส เป็นงานที่ทำให้เขารุ่งโรจน์ ทำให้เขาถูกยิงตาย และทำให้ได้ชื่อว่าเป็นรัฐบุรุษยิ่งใหญ่ของโลก

ทางสู่ในชีวิตของลินคอล์นที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้นำมากล่าวถึง นับเป็นต้นแบบที่คงแก่การยึดแบบอย่าง อย่างยิ่ง เพราะองค์ประกอบแห่งความสำเร็จล้วนเป็นผลมาจากภายในของตนเองทั้งสิ้น ความสำเร็จจะต้องอาศัยการแสวงหาความรู้ และลงมือกระทำ ชีวิตของท่านผู้นี้ดูเหมือนมองไม่เห็นความผิดหวังหรือวิตก และความเจ็บปวดเมื่อคิดได้เช่นนี้ ความท้อถอยหรือความขมขื่นจึงเป็นมิตรชนิดหนึ่ง ทั้งนี้เพราะธรรมชาติมอบความเจ็บปวดมาช่วยเตือนภัย หรือเป็นสัญญาณให้รู้จักปรับตัว สภาพดังกล่าวนับเป็นการใช้ปัญญานั้นเอง ซึ่งเป็นความสำเร็จที่ทำให้คนเราแตกต่างกัน จึงเห็นได้ว่าปัญญามีความสำคัญ เพราะความสำเร็จไม่ได้เกิดจากความรู้เพียงอย่างเดียว ลินคอล์นเป็นแบบอย่างการต่อสู้ที่ใช้ปัญญาฝึกตัวเองให้พร้อมทุกสถานการณ์

นอกจากหนังสือเล่มนี้เสนอเนื้อหาตัวอย่างชีวิตต่อสู้ของบุคคลต่าง ๆ แล้วสาระสำคัญที่กล่าวถึงยังมีอีก 3 เรื่อง คือ การแตกดับและล่มจม การต่อสู้ของมนุษย์ และการต่อสู้ของมนุษย์ด้วยกัน (บทที่ 6, 7 และ 8)

ในส่วนของความแตกดับและล่มจม ผู้เขียนกล่าวถึงบุคคลสำคัญที่กล่าวมาแล้วในบทข้างต้นว่า ลินคอล์นและมหาตมะคานธี ถูกคนร้ายยิงถึงแก่ความตาย ฮิตเลอร์ยิงตัวตาย ส่วนมุสโสลินี ถูกฆ่าตายและเอาศพแขวนประจาน ความตายของสองท่านแรกเป็นความแตกดับที่ไม่อยู่ในลักษณะล่มจม ส่วนสองท่านหลังอยู่ในฐานะแตกดับและล่มจม พร้อมกับได้นำเรื่องราวของบุคคลอีกหลายท่านมาแทรกไว้ อาทิ นโปเลียน มาร์อังต์วันต์ชาร์ลอตต์คอร์เดีย ฯลฯ ทุกคนที่นำมากล่าวถึง ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดของแต่ละคนที่แสดงถึงความเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอเรวรน ไม่เปลี่ยนอุดมคติ ไม่ละทิ้งหลักการ ไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ตัวเองรอดตาย ทำให้ความตายนั้น เป็นความตายทั้งดงาม ซึ่งผู้เขียนหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า “ศิลปะสำคัญอันหนึ่งในชีวิตมนุษย์เรานั้น คือ ต้องรู้จักว่าจะควรตายอย่างไร” นอกจากนี้ ผู้เขียนยังแสดงความคิดอย่างแหลมคม โดยที่ผู้อ่านต้องใช้ความสุรอบรอบคอบ คาดเดาเอาเองไว้หลายตอน

กลวิธีการเขียนเช่นนี้ เป็นการเร้าความสนใจให้แก่ผู้อ่านได้อย่างดียิ่ง ผู้อ่านต้องรู้จักขบคิดจึงจะสามารถเล็งเห็นสิ่งดังกล่าวได้

“...ชีวิตเป็นของสั้น มีมนุษย์น้อยคนเหลือเกินในโลกนี้ ที่จะมีอายุยืนยาวถึงร้อยปี เพียงแปดสิบปีก็เป็นอย่างมาก เพียงหกสิบปีเป็นอย่างธรรมดา แต่กาลข้างหน้าภายหลังที่ตัวตายไปแล้วยังมีอีกมากมาย ความดีหรือความชั่วมักจะให้ผลเมื่อตายไปนาน ๆ แล้ว และผลที่ได้นั้นก็เป็นมรดกของลูกหลาน ผู้สืบสาย เพราะฉะนั้นความเป็นไปของมนุษย์ในเวลาตายจึงมีความสำคัญอยู่มาก ทำที่และลักษณะที่แสดงออกในเวลาตาย อาจจะเปลี่ยนแปลงความเป็นไปในชีวิตทั้งชีวิต เช่น ถึงแม้จะทำความไม่ดี ความบกพร่องอะไรมามาก ถ้าลักษณะหรือทำที่ในเวลาตายนั้น เป็นสิ่งที่น่านิยมสรรเสริญ คนก็เกิดความเมตตาสงสาร และในที่สุดอาจจะทำให้ความผิดหรือความไม่ดีนั้นลบหายไป กลายเป็นความดีไปก็ได้”

(2549 : 180 - 181)

จากที่กล่าวถึงความแตกดับและล่มจม ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้มองอีกมุมหนึ่งว่า หากเราคุ่นชินกับมันจะทำให้เราไม่กลัวความตาย แต่เป็นการปลุกกำลังใจต่อสู้หรือหาหนทางที่จะแก้ปัญหา ช่วยให้เห็นลู่ทาง ช่วยสร้างรากฐานให้มั่นคง สร้างความเป็นนักสู้ ผู้เขียนยกตัวอย่างลินคอล์นว่าได้แนวทางการต่อสู้จากการอ่าน ใช้ความอดทน คือ สร้างกำลังใจความทนทานให้ตัวเองก่อน หรือความอดทนคือ บทเรียนแรก ผู้เขียนยกตัวอย่าง การสร้างความอดทนของพวกกรีกโบราณว่า ฝึกเด็กให้ทำงานหนัก ห้ามบ่น กินอาหารเลว ที่อยู่เลว แข่งขันกับความอดทน โดยเอาเด็กมาเรียงแถวแล้วเขียน ใครร้องก่อนเป็นผู้แพ้ การฝึกความอดทนเป็นของดี แต่คงไม่ใช่ความรุนแรง อย่างนี้ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะสำหรับการอดทนเพื่อชีวิตต่อสู้จะต้องงดการพราบนั่ง ความอยากลำบาก และไม่เอาความทุกข์ส่วนตัวให้ใครฟัง เพราะนั่นคือความอ่อนแอ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงการที่มนุษย์ต้องต่อสู้กับธรรมชาติไว้อย่างแหลมคมด้วย โดยมีตัวอย่างที่สนับสนุน สำหรับการต่อสู้กับมนุษย์ด้วยกันอันเป็นบทสุดท้ายของทางสู้ในชีวิต ผู้เขียนเริ่มด้วยการตั้งคำถามว่า หากเราได้พบคน

พาล คนเกะกะ คอยประทุษร้ายต่อเรา เราควรจะสู้หรือจะหนี หนูทำราชสีห์รับราชสีห์ ก็ไม่ยอมต่อสู้เพราะความเกลียด และไม่ให้อาพิมเสนไปแลกกับเกลือ นี่คือการสอนแบบไทย

ทั้งสองอย่างหากนำมาใช้เป็นการง่าย แต่การไม่ได้ตอบ และหลบให้พ้นคนพาล บางครั้งจะเป็นเรื่องไม่สิ้นสุด เพราะยิ่งหนีอาจจะยิ่งตาม เพราะการหนีไม่ทำให้เรื่องสิ้นสุด ผู้เขียนได้นำเสนอคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงให้หลักว่า ทางที่จะทำให้เรื่องสิ้นสุด คือ ต้องต่อสู้ แต่จะสู้ด้วยวิธีใดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผู้เขียนยังเสริมด้วยความคิดของบิดาของท่านที่สอนรุนแรงว่า ความเมตตาฉันนั้นไม่มีในมนุษย์ทั่วไป มนุษย์มีปกติที่คอยทำร้ายกัน การที่เรายังไม่ถูกทำร้ายเพราะเขายังไม่มีโอกาสทำร้าย หรือเพราะเรามีทางป้องกันเพียงพอ และสอนต่อไปอีกว่า อย่างนี้กว่าเราไม่ทำร้ายใคร หรือเราประพฤติดีแล้ว เราจะไม่มีคนประทุษร้าย หากเราแสดงให้เห็นว่า เราทำร้ายคนเป็นเหมือนกัน จะไม่มีใครกล้ามาทำร้ายเรา นี่คือการพยายามของบิดาของผู้เขียนหนังสือเรื่องนี้ เพราะเห็นว่าลูกชายไม่เป็นคนสู้คน ในส่วนของผู้เขียนเองยังมีความคิดอีกว่า อย่าเข้าใจว่ามนุษย์เจริญแล้ว มีสภาพดีกว่าสัตว์ มีศีลธรรม มีการศึกษาดี ความจริงคนเรายังมีความรู้ ยิ่งขมเหงกันมากขึ้น วิทยาการยิ่งก้าวหน้า ทางประทุษร้ายยิ่งมีมากขึ้นการต่อสู้ในลักษณะนี้จึงเป็นวิธีป้องกันการประทุษร้ายอย่างหนึ่งที่ดี แม้ว่าจะไม่ถูกต้องด้วยหลักศีลธรรมหรือกฎหมาย แต่ก็ไม่มีวิธีอื่นที่ดีกว่า แท้จริงแล้ว การต่อสู้ด้วยวิธีดังกล่าวนั้นเป็นวิธีของธรรมชาติ และเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เราต้องยอมรับว่า มนุษย์จะต้องดำรงชีพอยู่ในโลกได้ด้วยการต่อสู้ ถ้าไม่ต่อสู้ก็แปลว่ายอมแพ้ ยอมตาย หรือการหลบเลี่ยงหนีก็เช่นเดียวกัน เพราะมีผลเท่ากับการยอมแพ้

ผู้เขียนหนังสือทางสู้ในชีวิต ได้สรุปในตอนท้ายจากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดว่า บุคคลที่สร้างงานและประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ขนาดไหน หากพิจารณาบุคคลเหล่านั้นจะแลเห็นได้ชัดถึงลักษณะสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ การทำจริง การมีลักษณะความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย การไม่กลัวแพ้ การต่อสู้อย่างรุก การไม่ใช้การต่อสู้ด้วยวิธีรุนแรง การทำความประหลาดใจให้แก่ฝ่ายศัตรู คือ ทำให้เป็นสภาพตรงกันข้าม

กับที่ฝ่ายศัตรูคิด เป็นทางสู้ชีวิตอันเป็นข้อสรุปสำคัญจากผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ คือ พลตรีหลวงวิจิตร วาทการ

การต่อสู้เป็นอาวุธที่ทรงพลังที่สุดของมนุษย์ที่สามารถใช้เปลี่ยนแปลงตัวเอง สังคม ประเทศ และโลกได้ เพราะการต่อสู้คือการแก้ปัญหา ปัญหาเป็นสิ่งที่มิไว้แก้ไข อุปสรรคมิไว้ข้ามผ่าน ความสำเร็จจึงอยู่ที่ตัวเราเองที่ต้องต่อสู้ หนังสือเล่มนี้จัดเป็นงานเขียนที่ดีเล่มหนึ่ง ซึ่งไม่ตกยุคตกสมัย ทั้งด้านเนื้อหาสาระที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต เทคนิคการนำเสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ และประสบการณ์ตรง มาสอดแทรกไว้หลายตอน เป็นกลวิธีการเขียนที่น่าสนใจ ซึ่งใช้เป็นแนวทางที่ดีได้สำหรับผู้สนใจด้านนี้ อย่างไรก็ตามเชื่อว่าสาระทุกอย่างในหนังสือเล่มนี้จะนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เพราะสาระที่นำมากล่าวเป็นอดีตที่มีบริบทของอดีต ฉะนั้น การต่อสู้ของชีวิตในปัจจุบัน ต้องระลึกไว้เสมอว่า เราอาจมีโอกาsslัมเหลวได้ บางทีใช้ความพยายามเต็มที่แล้วก็ไม่สำเร็จ เราต้องรู้จักมองตัวเอง และวางตัวเอง ให้ถูกสถานการณ์ ในเวลาที่ชนะหรือประสบความสำเร็จก็จงอย่าล้าพองใจ มั่นใจ ในตัวเองมากเกินไป เพราะความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่หลักประกัน ความสำเร็จในวันพรุ่งนี้ ถ้าเราล้าพองใจก็อาจล้มเหลวในอนาคตเร็วขึ้นอีก อีกด้านหนึ่งถ้าเราล้มเหลวก็อย่าไปคิดว่าชีวิตเราจะหาความเจริญไม่ได้อีกแล้ว นั่นเป็นเพียงฉากหนึ่งในชีวิต เมื่อล้มลงเราก็ต้องลุกขึ้นมาใหม่ ให้ฉากนั้นปิดไป เพราะความล้มเหลวไม่ใช่สิ่งที่จริงยั่งยืนตลอดไป หนังสือทางสู้ในชีวิตเล่มนี้จึงเป็นเพียงแนวทางมิใช่สรณะ

เอกสารอ้างอิง

หลวงวิจิตรวาทการ, พลตรี. (2549). ทางสู่ในชีวิตร. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.

สมประสงค์ บุญยะชัย. (2554). รู้คิดชีวิตรสร้างสรรค์ได้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แพลนพรีนติ้ง จำกัด.

ฮอนดะเคน. (2017). คิดแบบยิวยาแบบญี่ปุ่น. (บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: วีเลิร์น ในเครือบริษัทวีเลิร์น จำกัด.